

LA GUERRA DELS MATINERS A OLOT

Joan BARNADAS PUIGFERRER

A diferència de la Primera i la Tercera Guerra Carlina, la Segona, la coneguda com la dels Matiners, no va ser pròpiament una guerra civil. Fou sobretot una revolta popular contra el mal govern, la crisi econòmica, la pressió fiscal i la repressió política. A la Garrotxa, l'exèrcit va haver de fer front a la insurrecció sense cap suport al territori. Els carlins varen prendre les armes amb convicció i els republicans s'hi varen afegir; mentre que, en aquesta ocasió, els liberals progressistes no varen poder fer-los front perquè el govern es va negar a armar de nou la Milícia Nacional. Fins i tot, els liberals moderats es varen mantenir apàtics, molestos per haver estat apartats de l'alcaldia d'Olot i multats pel Capità General uns anys abans. La guerra va ser aprofitada pel govern per reprimir arbitràriament els seus adversaris polítics i per consolidar la involució política iniciada amb la sortida del general Espartero de la Regència d'Espanya.

Olot, Matiners, Primavera dels Pobles, Milícia Nacional, repressió, arbitrarie-tat; involució.

Unlike the first and the third Carlist War, the second one, known as the War of Matiners («early-risers»), was not exactly a civil war. It was mainly a popular revolt against the bad government, economic crisis, tax pressure and political repression. In la Garrotxa, the army had to face the uprising without any support in the area. The Carlists took up arms with conviction and the Republicans joined them, while liberal progressists could not fight them because the Government refused to supply arms to the National Militia. Even, the liberal mo-

derates showed themselves unresponsive and upset since they had been kept apart from the Olot city council for several years and forced to pay a fine to the General Capitan. The government took advantage of the state of war and arbitrarily repressed all political oponents, consolidating a political regression initiated when General Espartero left the regency of Spain.

Olot, Matiners («early-risers»), the Spring of Nations, National Militia, repression, arbitrariness, political regression

Sovint es diu que el casament de la reina Isabel II amb el seu cosí Francesc d'Assís va ser la causa de la Guerra dels Matiners, perquè frustrava la solució al plet dinàstic que defensaven els moderats, i en especial Jaume Balmes, i que passava per una casament entre la reina i el pretendent carlí Carles IV, comte de Montemolín. Tanmateix, aquesta només va ser l'espurna que va incendiar un país que ja estava molt descontent. El capità general de Catalunya, Manuel Pavía, ja ho havia advertit: «*Catalunya encierra infinitos elementos que una vez puestos en acción son peligrosísimos. Hoy considera heridos de muerte sus intereses (...) hoy se activan laboriosamente los abundantes gérmenes revolucionarios que contienen y últimamente el partido carlista, que ha fijado su vista en este país, utiliza y aprovecha circunstancias que le son favorables, porque prescindiendo de que en sus pueblos pueda o no encontrar simpatías, la miseria de las clases obreras se presta a sus miras, en cuanto que todos los necesitados y disgustados se acogen a donde encuentran medidas de subsistencia*».¹

El malestar de la societat catalana tenia múltiples causes, que afectaven a tothom per igual, fossin partidaris del pretendent Carles, de la República o de la jove reina Isabel. La privatització de les terres comunals havia proletaritzat molts camperols, la mala collita del cereal, l'any 1846, i la caiguda posterior del consum de teixits, havien deixat molts jornalers en la indigència, i les reformes estructurals que havia pres el govern no havien estat gens ben acollides per la ciutadania, especialment la imposició de les quintes i la implantació de l'impost de porta, conegut com a consums, que gravava els preus dels productes de primera necessitat.

¹ Josep FONTANA, *La fi de l'Antic Règim i la industrialització (1787-1868)*, Barcelona, Edicions 62, 1988, p. 310-311.

La insurrecció absolutista

Formalment, la Guerra dels Matiners va començar el 16 de febrer de 1847, quan les partides de Tristany, Ros d'Eroles, Griset i Viella varen entrar a Cervera. Però a les nostres contrades la guerra no va arribar fins ben entrat el més de juliol, quan diverses partides varen entrar a Camprodon, Sant Joan de les Abadesses i Banyoles. Són entrades amistoses, que no buscaven altra cosa que guanyar-se la simpatia de la població. «*Entran en los pueblos con el mayor orden, ostentan tolerancia y respeto por el vecindario, pagan lo que compran y descargan todo su encono contra los mozos de rondas volantes, guardia civil y carabineros*».²

Els carlistes no només comptaven amb el suport dels que combregaven amb les seves idees, que eren molts; també eren ben vistos pels liberals progressistes, que valoraven la seva empenta i valor per enfrontar-se al despotisme del govern moderat. Ben clarificadora és la crònica del corresponsal a Olot del diari liberal *El Clamor Público*: «*La apatía e indiferencia que reina en todo el país, aun entre los más decididos liberales, solo puede atribuirse a la idea que se han formado los pueblos de que el despotismo de Montemolín es quizás preferible a la dominación de los gobiernos que se han sucedido desde la caída de Espartero. Jamás se habían desplegado sobre estas desgraciadas montañas tantos elementos de destrucción. No era bastante que la miseria y la pobreza por falta de subsistencias, efecto de la mala cosecha, sino que estaba además reservado a su gobierno que como liberal, debiera procurar en el medio contra semejante fatalidad, el acabarle de esquilmar con tributos, vejámenes y apremios. Todo esto, amén de los confinamientos, prisioneros y destierros que llevó a cabo el bando ultramoderado (...) semejantes desaciertos no podían dejar de producir un efecto fatal y así es que los pueblos se han desengañado y están en la persuasión que bajo su salvaguarda, ínterin no estén en el poder liberales puros y españoles amantes de su patria, con su oposición al bando montelinista no haría más que entronizar a los tiranos que por tanto tiempo les ha oprimido y esquilmando*».³

En un primer moment, el govern moderat va intentar acabar amb la insurrecció carlina minimitzant la seva importància i dient que havia estat una “algarada”, un

² *El Clamor Público* (diari liberal progressista que es va publicar a Madrid entre el 1844 i 1864), 30/07/1847.

³ *El Clamor Público*, 7/08/1847.

moment d'eixelebrament puntual, restringit a la Catalunya interior i, per tant, sense capacitat de desestabilitzar el govern. De fet, segons el Registre de Rebels que el Govern Civil va obrir el 12 d'agost de 1847, el nombre d'insurgents era realment insignificant. D'Olot només s'havien unit a la facció 12 joves.⁴ Per això, va intentar combatre la insurgència oferint un generós indult, que no va fer altra cosa que permetre el retorn al país dels darrers exiliats de la Primera Guerra Carlina, entre ells dos olotins: el capità Francesc Bassols⁵ i el subninent Narcís Serrat⁶, fet que, per comptes de desactivar la revolta, la va reactivar. En canvi, les faccions interiors varen fer poc cas de l'indult. «*Aunque las batidas se hacen con energía y rápidas, dudo que quede [la guerra]acabada tan pronto como pretende el Capitán General, ya que a pesar del indulto no se presentan facciosos, cosa que incomoda al Capitán General*»⁷. Només ens consta que el 18 d'agost es varen presentar els teixidors Ferran Vilanova i Jaume Soler i el sabater Ventura Garcia i, un mes després, Miquel Grisè, Climent Capdevila, Joan Rosell i Ignasi Manià, tots de la colla de Josep Estartús, que era la que operava al pla d'Olot.⁸

La «*incomodidad*» del capità general, Manuel Pavía, és traduïa en repressió contra la població civil i amb una gran duresa contra els detinguts. Per exemple, va fer Consell de Guerra sumaríssim contra quatre teixidors de Barcelona, entre ells l'olotí Manuel Padrós, que foren detinguts a Espinelves quan intentaven unir-se a la facció, i els va fer afusellar; també va empresonar nou dones, esposes d'olotins que havien marxat a la facció, durant més d'un mes.⁹ El corresponsal a Olot del diari liberal *El Clamor Público* va aprofitar el fet per condemnar les mesures repressives de Pavía «*de resultados nada efectivos. Gobernar con estas medidas es desconocer el carácter catalán*» i proposar una solució que «*proteja su indus-*

⁴ Arxiu Històric de Girona (AHG), *Registro de Rebeldes*, 1847.

⁵ Francesc Bassols, natural d'Olot, va ser detingut a l'Hostal de Tavertet el 25 novembre de 1847, procedent de França i juntament amb el també olotí Salvi Gil Bové; i Joan Sureda, de Castellfolit, i Silvestre Pujol, de la Manera. N'informa *El Español* del 4 de desembre.

⁶ Arxiu Comarcal de la Garrotxa (ACGAX), Ajuntament d'Olot, Correspondència. Antoni Serrat Gibert de mana que s'apliqui l'amnistia de l'octubre de l'any anterior al seu fill. 27/8/1847.

⁷ *El Eco del Comercio* (diari liberal progressista que es va editar a Madrid des de 1834 a 1849). Crònica des d'Olot de les actuacions del capità general De la Concha, del 9 d'octubre de 1847.

⁸ *El Clamor Público* del 18/08/1847, i *El Postillón de Girona* (PO del 10/10).

⁹ *El Eco del Comercio* del 27 d'agost. Crònica datada a Olot el 18 informa de la detenció. El 21 de setembre de 1847, les esposes dels carlistes foren alliberades de la presó.

tria, respete sus bienes y personas, disminuyan los insoportables impuestos, tratarlos con dulzura y se logra de ellos lo que no se logrará con terror».¹⁰ Tot i les queixes, les mesures repressives de l'exèrcit contra la població civil no varen moderar-se fins que el general Manuel Gutiérrez de la Concha no va substituir, per un breu període de temps, Manuel Pavía a la Capitanía General de Catalunya.

Els primers dies d'octubre de 1847, la situació a Olot era especialment dramàtica. La paràlisi de la indústria local era absoluta. «*Su población fabril, que contaba con 30 y tantas fábricas de tejidos de donde ganan la subsistencia centenares de familias, se encuentran hoy todas cerradas y las familias están reducidas a la mendicidad, con numerosos grupos que van de casa en casa pidiendo un mendrugo de pan*». El govern no només no oferia cap ajuda en forma de promoció d'alguna obra pública, sinó que seguia exigint uns impostos desproporcionats per la riquesa del país. «*Pide nuevos impuestos y exige multas a muchos infelices*». I les autoritats cometien tota mena d'abusos. «*En esta muy leal y muy desdichada villa de Olot*» el comandant d'armes d'Olot, Antonio González, posa multes als ajuntaments del districte sense tenir-hi cap dret; a més, ha armat veïns «*procedentes del presidio que todos juntos son la esencia de la hez de los pueblos de la montaña*». Per la seva banda, la duana cobra il·legalment per cada guia que expedeix, i els policies porten pistoles prohibides per la llei i amenacen els ciutadans «*apuntando al pecho de un ciudadano torero porque no quiso dejar una manta que le habían dejado para capear un toro*». Com a colofó, l'autoritat militar fa cas omís d'aquests abusos, tot i presenciar-los, i no queda clar qui es queda el material de contraban decomissat «*que prenden a la ciudadanía la patulea que ha armado en perjuicio de la hacienda nacional y más de los comerciantes de buena fe de la villa*».¹¹ No cal ser massa entès en el comportament humà, per concloure que la situació que vivia el país no feia més que afavorir la insurrecció carlina.

Uns moderats molt poc moderats

L'Estat va haver de fer front a la insurrecció carlista sense cap suport polític ni social al territori. Perquè, deixant de banda que bona part de la població i dels propietaris rurals eren partidaris dels absolutistes, a Olot la gran majoria de la

¹⁰ *El Clamor Público*, 21/09/1848.

¹¹ *El Espectador* (diari progressista que es va publicar a Madrid entre 1841 i 1848), 12/10/1847. Crònica datada a Olot el primer d'octubre.

gent liberal i de les classes treballadores s'identificava amb el partit progressista i no pas amb el partit moderat, que era el que governava totes les institucions de l'Estat. El fracàs, el 1843, de la revolta popular coneguda com la Jamància, no només va portar a l'exili francès els dirigents del partit progressista (Pararols, Deura...), sinó que també va implicar l'acomiadament de tots els funcionaris municipals que s'havien mantingut fidels a l'ajuntament progressista (l'agutzil Miquel Bassols, el secretari Francesc Ferrer, el professor de llatí Josep Deura). A tot això cal sumar-hi el desarmament de la Milícia Nacional, l'exclusió del cens electoral de la gran majoria d'olotins i la derogació dels convenis laborals, així com la pèrdua de drets i la reducció de salaris que percebien els obrers fabrils. Per si això fos poc, les noves autoritats no varen buscar en cap moment la pau social, sinó la revenja i la marginació dels seus adversaris. El cronista olotí de *El Clamor Público*, era ben clar: «*Nuestra posición es insostenible, los de fuera nos exigen dinero, los de dentro nos vigilan pues temen un levantamiento y no podemos salir porque hay cuatro que no se mueven a tiro de fusil de la muralla. Nos tienen enjaulados*». I criticava la incapacitat dels moderats per solucionar la revolta: «*El Comandante de Armas ha montado una patuleia de 5 o 6 individuos, la mayoría de malos antecedentes, con el encargo de perseguir el contrabando y cuidar que las gallinas de las casas de campo no salgan de su casa*». ¹²

A més a més, el govern tampoc no comptava amb el suport dels ultramoderats ¹³ olotins, apàtics perquè mesos abans també havien patit represàlies pel govern de l'Estat a causa de la revolta i fugida dels quintos olotins de la lleva de 1844. Efectivament, el 13 de juliol de 1845, els joves olotins es varen amotinar, varen desarmar els mossos d'esquadra i varen fugir de la vila, cridant contra les quintes i a favor dels furs de Catalunya. Aleshores el comandant d'armes va dissoldre el Sometent olotí i va obligar els seus membres, tots del partit moderat, a tornar armes i vestimentes. Un mes després, el capità general Manuel Bretón va detenir els pares dels quintos fugats, va destituir l'Ajuntament i va imposar una important multa personal als regidors municipals, tots prohoms del partit moderat: Narcís Masmitjà, Jacint de Morales, Ignasi Pasqual, Joan Puigdevall, Rafel Solé, Jaume Turrós, Miquel Saderra, etc. «*La resistencia pasiva que este*

¹² *El Clamor Público*.

¹³ El terme *ultramoderats*, l'usa el corresposnal olotí de *El Clamor Público*, i el trobem especialment encertat, atès que el terme moderat, que es com s'autoqualificava aquesta facció del partit radical, no s'ajusta al significat etimològic del mot. Podien ser moltes coses, però moderats no ho eren.

*cuerpo municipal ha opuesto a las operaciones de quinta, ejecutadas de tal manera que han dado lugar, y quizás han protegido con su lentitud la fuga no solamente de los quintos y de sus suplentes sino también de la mayor parte de los jóvenes sujetos al servicio».*¹⁴

Bretón va designar per substituir-los un nou Ajuntament, on predominaven els moderats del partit progressista (Francesc de Toralla, Josep Estorch i Siqués, Felip Sargatal, Martí Vila, Pau Vilar i Camps, Josep Reixac) per sobre dels menys intransigents del partit moderat (Marià Cols, Narcís Conill, Joan Puigdevall, Marià Corcellas, Roc Mir). Aquest consistori va ser un Ajuntament de circumstàncies, que no va poder mobilitzar ni els uns ni els altres en la lluita militar contra la insurrecció. Els ultramoderats es negaven a actuar, descontents per la dissolució del Sometent, mentre que els progressistes radicals només estaven disposats a intervenir si es tornava a armar la Milícia Nacional. I el govern moderat de l'Estat tenia molt clar que no deixaria reorganitzar aquesta institució popular, que sempre havia estat controlada pels liberals progressistes més radicals, molts dels quals havien participat en les revoltes ciutadanes del 1842 i 1843.

Justament en aquest moment de plena insurrecció carlista, va tornar a Olot, provinent de l'exili a Montpeller, el principal dirigent del partit progressista olotí i capità de la Milícia Nacional, el metge, exdiputat a Corts i futur alcalde d'Olot Martí Pararols.¹⁵ El cap superior polític de Girona no només no el va incorporar a la lluita contra la insurrecció, tot i la seva gran experiència en aquest camp, sinó que va exigir a l'alcalde que li retirés el passaport. O sigui, que el va confinar a la vila d'Olot. I cal dir que aquest no és pas un cas excepcional: sovint el govern moderat i l'exèrcit estaven més ocupats a controlar els progressistes que no pas a lluitar contra els insurgents.

L'Ajuntament, per la seva banda, va intentar armar uns quants civils de confiança, però finalment va desestimar la idea perquè, en primera convocatòria, no es va presentar cap voluntari a prendre les armes i, en segona, «*varen concloure que no calia, perquè havia de recaure l'elecció en subjectes sempre temerosos de prendre partit*». En altres paraules, no volien deixar les armes en mans dels

¹⁴ ACGAX, Ajuntament d'Olot, Actes Municipals, 29/10/1845. Transcripció de l'ordre de destitució de l'Ajuntament signada pel capità general.

¹⁵ ACGAX, Ajuntament d'Olot, Correspondència, 1847. Nota oficial del cap superior polític de la província de Girona a l'alcalde d'Olot.

progressistes que eren els únics que, com havia passat en la Primera Guerra Carlina, estaven disposats a prendre-les contra els tradicionalistes. La crònica periodística del diari monàrquic *La Esperanza* no pot ser més clara: «*Hubo quien propuso armar una Milicia Nacional, pero no era el concepto que se pretendió*».¹⁶ Deliberadament s'ignorava l'advertència de la premsa liberal.«*(...) si no se arma la Milicia, la facción se hará dueña de la provincia*».¹⁷

L'ocupació d'Olot

A primers de juliol de 1847, el cabdill carlista garrotxí Josep Estartús va exigir a l'Ajuntament d'Olot el pagament d'un trimestre del cadastre, amb l'amenaça de bloquejar la vila i «*prendre les hisendes dels regidors*». El consistori no va fer cap moviment i, al capvespre del dia 15, els carlins varen ocupar Olot. «*Anoche a las once y media han entrado en esta villa de Olot, subiendo por las murallas, unos quince a veinte matiners, no más, vistos por mí, dando gritos por las calles de vivas a Carlos V, VI, a Estartús, a Dios y a los paisanos, con mueras al gobierno y a la tropa, tirando tiros por las calles y plazas, a los faroles, a los balcones y ventanas para hacer ruido. Han permanecido en esta hasta las doce y media de la misma noche sin que nadie les dijese una palabra ni les incomodase en lo más mínimo, sin embargo de haber en esta 200 hombres de tropa que se encerraron en el cuartel, los civiles que hicieron lo propio, y la patalea que tiene armada este comandante de armas que también se encerró en su casa que tiene fortificada con todos los civiles y un destacamento de tropa. De este modo nos quedamos abandonados los vecinos de esta villa, quedando a la merced de los matiners nuestras fortunas y vidas Si el gobierno no trata de mudar este comandante, nos vemos en la precisión, los que tenemos algo que perder, de abandonar la población. So pena de quedar sacrificados de un modo u otro a la voluntad de los matiners. Una villa que en tiempo de la guerra resistió un sitio formal de 11.000 navarros al mando de Guergué, defendida por solo los nacionales y 80 soldados de América, únicos que había entonces ¡Qué mengua para el gobierno que desgraciadamente nos manda!*».¹⁸

¹⁶ *La Esperanza* (diari monàrquic i en alguns moments carlista que es va publicar a Madrid des de 1844 fins a 1874), 3/10/1847.

¹⁷ *El Clamor Público*, 19/8/1847.

¹⁸ *El Católico* (diari carlista que es va publicar a Madrid entre 1840 i 1854), 23/10/1847. Crònica datada a Olot el dia 16.

Altres diaris eren més benvolents amb els olotins i una mica més concrets: els matiners varen entrar a la vila per dos punts diferents, cridant visques a Carlos VI, *«afuera el gobierno y el sistema tributario, y algunos mueras a los franceses (...) Se tirotearon con la Guardia Civil y con el retén de la casa del comandante de armas, pero sin ningún resultado. No entraron en ninguna casa ni pidieron nada, y al cabo de una hora escasa se volvieron por donde habían entrado, escalando la muralla»*.¹⁹

El cap superior polític de la província va demanar a l'alcalde com era possible que *«una facción insignificante haya podido entrar en esta populosa villa y permanecer una hora en ella»* sense que ningú els sortís al pas, i li va encarregar investigar en quines cases havien entrat els insurgents i que li trametés una descripció detallada del succés. Concretament volia saber si els militars estaven als llocs de vigilància, si es va tocar a *«arrebato y somaten»* i si varen sortir patrulles de rondes a perseguir-los.²⁰ Per la seva part, el comandant general de la Província de Girona va reaccionar imposant a l'Ajuntament d'Olot una multa de 10.000 rals, perquè les autoritats havien mostrat *«apatía y neutralidad»* i perquè el poble d'Olot *«reusó colaborar con el Capitán General cuando este pasó por la villa»*, fent referència a la negativa de l'Ajuntament de comprar 200 fusells i armar paisans.

La Corporació va donar resposta oficial en el plenari municipal, dient que la facció va poder entrar a Olot perquè la vila estava desguarnida aquella nit, com ho estava sovint, ja que el comandant d'armes només disposava de *«59 quintos no instruidos y 25 rezagados de la columna de operaciones del distrito, con los que no podía defender más que los puntos del Carme y el Hospicio y este último con dificultad»*. També justificaven no haver comprat els 200 fusells que el capità general els havia ofert per armar paisans, perquè Olot no té ciutadans de confiança a qui armar. *«No puede arreglar fuerza alguna bajo ninguna denominación, no pueden entregar fusiles a sujetos que tengan probidad porque tal vez harían mal uso de los mismos, ni tampoco a los pudientes porque no están la mayoría de ellos para manejar armas»*. La població d'Olot estava formada, de manera molt majoritària, per *«negociantes y gente dada al trajín, que*

¹⁹ *El Militar Español* (periòdic que defensava els interessos de l'exèrcit i l'armada; es va publicar a Madrid entre 1846 i 1848), 26/10/1847.

²⁰ ACGAX, Ajuntament d'Olot, Correspondència 1847.

necesitan constantemente viajar». Per tant, gent a qui era impossible dedicar-se a les armes i abandonar la seva subsistència. La conclusió final de l'Ajuntament era que no tenien mitjans ni facultats per millorar *«la triste suerte de la población»* i, atès que la vila quedava sovint a mercè i exposada a qualsevol acció de la facció, havien decidit traslladar els cabals municipals i la documentació oficial a l'Hospici, únic edifici defensable en cas d'ocupació de la vila.²¹

La crònica del corresponsal del diari liberal *El Clamor Público* mostra clarament la frustració dels olotins: *«Parece que estamos destinados a sufrir los rigores de las autoridades civiles y militares, desde que somos regidos por los mal nombrados moderados. El Sr Bretón, de funesta memoria, trató la villa como terreno conquistado, ejerciendo actos de despotismo. La intendencia y jefatura política no nos ha perdido de vista nunca exigiendo a los vecinos lo que legalmente no podían y ahora el sr. De la Concha, según nuestro Comandante de Armas, nos quiere dejar a merced de los matiners, irritado porque no cogimos los 200 fusiles. (...) Si nos abandonan y no tomamos las armas tendremos que pagar la contribución a los matiners y fuertes multas al gobierno. Si cogemos las armas seguro que pasan los matiners y seremos victimas»*.²²

Una setmana després dels fets, el comandant Juan González Lafont, al capdavant de tres companyies del Batalló de Caçadors nº 14, va perseguir la facció d'Estartús per la Serra dels Llancers i la va abatre prop de l'ermita de Sant Miquel del Corb. Segons la crònica militar, hi varen causar 4 morts i nombrosos ferits i el grup va quedar dispers. Tanmateix, aquesta informació no deu ser certa del tot ja que, pocs dies després, la premsa informava que el mateix comandant havia caigut en una emboscada, mentre perseguia un petit escamot d'Estartús, que havia estat localitzat a Santa Pau. Quan passaven prop de Sant Abdó, entre Castellfollit i Besalú, uns 200 insurgents armats de les colles de Planademont i Collelldemont varen atacar el batalló que *«apenas pudo escapar y esto gracias a la oscuridad de la noche y al valor de los soldados»*.²³ No es tracta de cap fet aïllat: les partides proliferaven i la inseguretat era la norma. El dia 20 de novembre, l'Ajuntament informava el cap superior que una colla d'uns 15 matiners havien atacat a trets la muralla d'Olot, *«sin duda para dar una alarma;*

²¹ ACGAX, Ajuntament d'Olot, Actes Municipals, acta de 8/11/1847.

²² *El Clamor Público*, 9/11/1847

²³ *El Católico*, 27/11/1847. Crònica d'Olot del dia 11. I *El Militar Español* del dia 26.

esto que lo han hecho ya varias veces, ni fue ni pudo ser nada, y por esto no se lo comunicó».

Davant de tot això, el govern intentava contenir la insurrecció amb la tradicional política de “pal i pastanaga”. L'exèrcit perseguia amb abundants efectius les partides insurgents, mentre que el capità general feia contínues ofertes d'indultar els que deposessin les armes i amenaçava amb llargues penes de presó els que fossin capturats.²⁴ Però, tot i que hi havia un degoteig constant d'acollits a l'indult,²⁵ el cert és que l'activitat de les partides no disminuïa. De fet, l'indult va acabar sent un sistema poc efectiu, que només servia als insurgents per tornar una temporadeta a casa, a descansar i recuperar forces per tornar-se a enrobar a les partides. Cal tenir en compte que la feina a la indústria no abundava i que algunes partides, com la de Planademont, pagaven un jornal equivalent al d'un teixidor, a més de menjar i manta. No és estrany, doncs, que l'autoritat ordenés a l'alcalde vigilar si els indultats «*muestran verdadero arrepentimiento*» i informar «*si cambian de domicilio*».²⁶

L'enfrontament institucional entre els militars i l'Ajuntament es va suavitzar el 14 de desembre de 1847, quan el capità general Manuel Pavía es va instal·lar a Olot i va donar clares mostres de voler reconduir la situació. «*La venida ha sido muy oportuna para el restablecimiento del espíritu público que por esta parte se hallaba muy tibio en los buenos y muy extraviado en los que sueñan en cambios y trastornos*».²⁷ D'entrada va treure la multa que havia imposar el comandant militar a l'Ajuntament. «*Espero que en adelante cooperen para eliminar el enemigo del orden público y de la prosperidad y la industria de esta población y del país*». I alhora va oferir noves inversions que havien de donar feina als aturats, tal com feia mesos que reclamava l'Ajuntament. «*La pronta*

²⁴ ACGAX, Ajuntament d'Olot. El dia 18/12/1847 Manuel Pavía signa a Olot un dur ban contra els facinerosos: per als caps i aquells que hagin matat algú o demanat pagament, condemna a mort; per als altres, 10 anys de presó; per als sense armes, 6 anys; i uns altres 10 o 6 anys per a l'exèrcit d'ultramar.

²⁵ Només a Olot: el 10 de novembre Josep Carbonell, Esteve Romà, Pau Fontfreda, Antoni Fontfreda, Agustí Roca i Antoni Vilanova, el dia 20 Joan Pons i Pere Colomer, l'11 de desembre el cap Joan Mas Fillol (alies Arlar) amb el seu germà i fill i 35 més, el 13 el cabdill Estevet de Sallent i 14 facciosos més, el 16 Joan Masdevall, el 7 de gener Ventura Grieria, Josep Masllorens, Pere Boix, Pau Mulleras, Francesc Solà, Josep Casanovas, Josep Ivero, Jaume Nogué.

²⁶ ACGAX, Ajuntament d'Olot, Correspondència, 26/11/1847.

²⁷ *La Gaceta de Madrid*. 14/12/1847.

ejecución de la carretera de Vic a Olot, tan pronto como la tranquilidad quede asegurada». Una proposta que va ser especialment ben acollida «y esto nos ha servido de gran contento porque esta población tienen un vivísimo interés en tan importante mejora».²⁸

El Sometent

La conciliació amb les autoritats locals pretenia aconseguir un major compromís de la població amb la lluita contra els absolutistes, que no avançava precisament pel bon camí. L'opinió generalitzada era que l'exèrcit sol no seria capaç de derrotar la insurrecció. «*Las numerosas tropas que ocupan el país, solas no podrán acabar con la facción.*»²⁹ Però, atès que el govern es mantenia ferm en la negativa de tornar a armar la Milícia Nacional, perquè estava controlada pel partit progressista i per tant la considerava tant o més perillosa per al país que els insurgents, l'única possibilitat de donar protagonisme als civils era aixecar de nou el Sometent, una institució històrica que sempre havia estat controlada pels terratinents i les autoritats locals.

El capità general Manuel Pavía va obligar tots els pobles a formar un sometent armat amb tots els homes d'entre 16 i 50 anys, «*armados si disponen de armas y si no llevando forcas y palos*». També va ordenar als alcaldes de tocar les campanes quan veiessin acostar-se una partida carlista. La mesura no va ser gens ben acollida pels veïns d'Olot, que la varen viure com un càstig. «*El día de Navidad, sin embargo del mal tiempo que reinaba, tuvimos que ir a somaten que no produjo ningún resultado. El somaten se componía de unos 600 hombres*»,³⁰ i la consideraren una organització sense cap utilitat: «*esto no puede dar otro resultado que incomodar al pueblo y hacerle perder infinitos jornales, como si fueran demasiado ricos. El pueblo tienen miedo de las multas y acude al somaten, pero sin armas. ¿Qué puede hacer este somaten si se encuentra la facción? Triste es pensarlo*».³¹

²⁸ *El Popular* (diari centrista que es va publicar a Madrid entre 1846 i 1851), 11/12/1847.

²⁹ *La Esperanza*, 14/03/1849.

³⁰ *El Clamor Público*, 07/01/1848. Crònica datada a Olot el dia 29/12/1847.

³¹ *El Clamor Público*, 01/01/1848. Crònica datada a Olot el dia 28/12/1847.

L'aixecament del Sometent i l'increment dels efectius de l'exèrcit regular, que va arribar a comptar amb 16.000 homes en alguns moments, va donar els seus fruits. A Orriols es va detenir un nombrós grup d'insurgents, entre ells el capità Miquel Trias, de Maià de Montcal, un veterà mariscal major de la darrera guerra que s'havia acollit a l'amnistia de 1846 i que lluitava ara amb la partida de Gibert, acompanyat entre molts altres d'un grup de joves garrotxins menors de 18 anys (Josep Espunya, Salvi i Salvador Gil d'Olot, Pau Simó Caritg de Santa Pau)³². Però, en cap cas, va acabar amb la insurrecció. No en va, la reacció dels matiners va ser immediata i contundent. Josep Estartús, en aquell moment ascendit a comandant de l'exèrcit carlí a la província de Girona, va fer penjar un ban en la majoria de pobles de la comarca (Joanetes, Sant Privat, la Pinya, Riudaura, la Vall de Bianya, Sant Joan les Fonts, Begudà, Batet, Santa Pau, el Torn, Mieres, Falgons, Sant Aniol, les Encies, les Planes, Sant Feliu, la Vall d'en Bas i les Preses) amenaçant els alcaldes de les poblacions on es formés un sometent, els jutges dels pobles on es detingués un carlí i els rectors que deixessin tocar les campanes de les seves parròquies, *«porque el rey Carlos me ha encargado castigar con mano fuerte a los que se armasen contra su causa. Sepan los señores alcaldes que tengo en sus casas 800 hombres que aguardan mi orden.»*³³ I tres mesos després, els matiners ordenaven a tots els propietaris de cases de pagès de donar-los cavalls i armes. *«En el término de ocho días tenga usted preparado un caballo de talla y que no pase de 7 años con su silla, sable, tercerola y brida, más dos sillas, dos sables y si usted no da cumplimiento a esta mi orden quedará Vs sujeto a consecuencias.»*³⁴ Pel que fa a l'Ajuntament d'Olot, va recordar que fins que no li pagués un trimestre de la contribució seguiria fustigant la vila *«Dice Estartús que incomodará la villa hasta que esta haya pagado la contribución»*. Per això, els matiners atacaven els comerciants que anaven a mercat a Olot,³⁵ i també els obrers que treballaven a les obres de la carretera de Vic. *«Ayer a las 3 tarde una partida de trabucaires de la gacilla de Estartús, disparó algunos tiros a los trabajadores de la carretera, pro-*

³² *El Heraldo* (diari conservador que es va publicar a Madrid entre 1842 i 1854), 11/01/1848.

³³ ACGAX, Ajuntament d'Olot, Correspondència 1847. Circular de la Comandància General de Girona signada el 27/12/1847. Amenaça els rectors que deixin tocar les seves campanes a sometent, els alcaldes que no informin de la formació del sometent, i els jutges dels pobles on es detinguin insurgents.

³⁴ *El Popular*, 12/03/1848. Recull una notícia de *El Correo Salmantino*.

³⁵ *El Popular*, 3/06/1848. Crònica d'Olot datada el 27 de maig.

*duciendo una dispersión de aquellos infelices que ganan su sustento en aquel trabajo. Y les manifestaron que en ningún caso permitirán que se hiciese la carrera».*³⁶

El rigor de Manuel Pavía

L'exèrcit mantenia la seva línia habitual de màxim rigor i duresa. A les Preses varen interceptar Jaume Puig, que portava una comunicació dels rebels i va ser immediatament afusellat. Un sentinella del quarter del Carme va matar una dona que venia de treballar, perquè li va donar l'alto i no va respondre.³⁷ I es perseguia amb rigor els familiars dels cabdills insurgents: «*El hermano de Estartús ha sido confinado a Mallorca y sus bienes dice han de ser vendidos. Entre tanto, su esposa recién parida y su familia ha de vivir de la caridad de personas benéficas, porque de lo suyo nada les queda. Igual se ha amenazado una mujer de un hijo de Olot que no se acogido a indulto en el plazo señalado. Innombrables son las casas de campo tapiadas per orden militar de Pavía*».³⁸ Però potser el fet que va trasbalsar més la població olotina va ser l'execució pública, al migdia, de quatre joves matiners. Efectivament, el 30 de desembre de 1847, varen ser afusellats el cabdill carlí Celestí Collelldemont i tres dels seus homes³⁹, que havien estat detinguts dos dies abans a casa del primer, a Santa Pau. «*Collelldemont solo tenía 21 años, era un propietario regular, honrado como su familia y había ido a la facción sólo por su opinión, como en la pasada guerra habían ido y muerto sus hermanos. Pensaban que solo este sería fusilado, y que los otros no lo serían, según los bandos publicados, pero Pavía ha fusilado a todos. Un chico de 15 años de Olot. Da miedo que los matiners, humanos hasta ahora, se vuelvan sanguinarios.*» Aleshores varen aparèixer noves veus crítiques contra el capità general: «*Durante el mandato de Concha, sin que se derramara sangre española, la facción disminuyó considerablemente,*

³⁶ *El Observador* (diari liberal moderat que es va publicar a Madrid entre 1848 i 1853), 9/6/1848. Crònica dataada a Olot el 31 de maig.

³⁷ *El Observador*, 13/2/1848.

³⁸ *El Clamor Público*, 27/1/1848.

³⁹ *El Popular*, 10/1/1848. «He aquí los nombres de los rebeldes pasados por las armas en Olot. Cabecilla Celestino Cullell de Santa Pau. Capitán Pere Ferrer de Torregrosa del Penedés. El cabo Pere Devesa de Begudà i Rafel Paulí de Olot».

*¿por qué pues no se sigue la misma política? Cuanto otra cosa no, la humanidad lo reclama».*⁴⁰

Les queixes dels ciutadans no varen pas apaivagar la repressió contra la població civil. El 30 de març de 1848, el capità general va demanar a l'Ajuntament un llistat amb els noms de tots els matiners olotins⁴¹ i vuit dies després va convocar els seus pares, esposes i parents i els va lliurar personalment una carta on oficialment se'ls comunicava que podien marxar sense por de represàlies i que se'ls oferia feina en la construcció de la nova carretera.⁴² També va ordenar als propietaris rurals de concentrar-se a la vila d'Olot i abandonar les seves hisendes: *«Han entrado en Olot muchos propietarios de fuera, de modo que no saben dónde meterse. La disposición que a esto les obliga, así como las demás de que nos quejamos no podemos creer que deban su origen al Sr marqués de Duero, cuyas prendas reconocemos (...) el Gobierno ha partido del principio de que Cataluña era rebelde, pero se equivoca. Ningún pueblo es rebelde, porque ningún pueblo se ha rebelado (...) Muchos de ellos se han mantenido apáticos porque el Gobierno no ha seguido el rumbo que apetecen ni ha hecho las economías que anhelan. (...) Cataluña quiere la paz (...). Tome el Gobierno una marcha de verdadera economía, tolerante y justa y sin el auxilio de las bayonetas las facciones desaparecerán como el humo. Pero el Gobierno hasta ahora no ha tomado esta vía y por eso se ha dicho que los desaciertos del gobierno mantenían la guerra civil que nos devora».*⁴³

Tanmateix, tot i la forta presència militar, la facció no donava símptomes de defalliment. Al contrari. El 25 de març de 1848, el batalló del general Paredes va ser derrotat prop d'Olot per les forces de Planasdemunt i gran part dels seus oficials varen ser capturats per la facció. Va caldre la mobilització de més de 800 soldats, arribats de la plana de Vic, i l'ajuda de la «patuleia d'Olot» per alliberar els retinguts i detenir els insurgents que els custodiaven⁴⁴. La insurrecció es-

⁴⁰ *El Clamor Público*, 01/01/1848.

⁴¹ ACGAX, Ajuntament d'Olot, Correspondència, 1848, 30/04/1848.

⁴² *El Observador*, 8/04/1848.

⁴³ *El Clamor Público*, 18/04/1848.

⁴⁴ *El Observador*, 16/04/1848. Crònica datada a Olot el dia 9

tava més forta que mai: *«Las partidas de matiners (...) crecen considerablemente. Puedo asegurar a Vds. que en Perpiñá se ha instalado una Junta para dirigir sus operaciones, cuidar de la remesa de armas y municiones (...) Anteayer pasó muy cerca de la villa el cabecilla Estartús con unos 250 hombres que iban con gorras de cuartel azules y encarnadas (...) el mismo día desaparecieron de esta algunos jóvenes. Los que faltan de hace un mes pasan de un centenar»*.⁴⁵

Gràcies a un registre municipal dels *«individuos en esta villa que se han unido a los trabucaires»*, datat el 8 de maig de 1848, sabem que en aquell moment 80 olotins figuraven com a desapareguts i se suposava que s'havien unit a les partides. La gran majoria eren solters i molt joves. D'aquests olotins, 12 tenien menys de 16 anys, 33 en tenien entre 16 i 18 i només 9 eren majors de 30. La gran majoria eren obrers industrials (teixidors, mitgers, paraïres i faïxers), un 10% eren bracers i, la resta, gent d'ofici manual (moliners, flequers, paletes, manobres, fusters...). No hi havia cap comerciant, ni cap hisendat, ni cap propietari, ni cap home de carrera. Tampoc cap nom conegut, amb certa rellevància social. Hem comparat la llista de matiners amb altres llistats disponibles, com els dels membres de la Milícia Nacional de l'any 42, o el dels membres de les juntes de les associacions d'obers, i no hi hem trobat pràcticament cap coincidència. Per tant, hem de deduir que es tracta bàsicament de gent d'ideologia absolutista. Finalment, la relació aporta una informació ben interessant: un 15% dels matiners en actiu s'havia acollit a un indult anteriorment. Un d'ells, per dues vegades.⁴⁶

Els primers dies de juny de 1848, la partida d'Estartús va bloquejar els camins que donaven accés a la vila d'Olot, que estava en aquell moment desguarnida de forces militars, i va exigir el pagament de 8.000 duros de contribució. *«Han puesto bandos en los lugares vecinos, amenazando fusilar a todos los que entren o salgan de esta»*. L'Ajuntament va reunir els alcaldes de barri i els cent primers contribuents però, segons l'acta municipal, no varen prendre altra decisió que redactar una carta al cap superior polític declarant que *«la población és in-*

⁴⁵ *El Observador*, 25/04/1848. Crònica datada a Olot el dia 18.

⁴⁶ ACGAX, Ajuntament d'Olot, Correspondència, 1847.

⁴⁷ ACGAX, Ajuntament d'Olot, Actes Municipals, acta de 3/06/1848.

defensible». ⁴⁷ El diari conservador *El Católico* es lamentava que les forces de l'exèrcit només podien evitar que els trabucaires entressin a la vila, però no podien protegir els propietaris «*que quedan privados de viajar y recoger los frutos de sus haciendas*» i no poden derrotar els matiners perquè «*no se presentan para una acción ni quieren hacer cara, solo si aguardar cuando encuentran un vecino para detenerle y embargarle*» ⁴⁸. El bloqueig va durar una setmana, fins que va arribar la columna del coronel Ríos, acompanyada del cabdill carlí Sargatal, el qual s'havia lliurat a l'exèrcit i que en aquell moment treballava contra els seus excompanys.

La primavera dels pobles

Les revoltes democràtiques que varen sacsejar Europa durant la primavera de 1848, coneguda com «la primavera dels pobles», també varen arribar a Espanya. L'espurna revolucionària havia saltat a París la darrera setmana del mes de febrer. El dia 21, el diari republicà *Le National* va publicar un manifest a favor de la llibertat de reunió i expressió i d'ampliar el cens electoral, i contra la corrupció política. Aquest manifest acabava amb una convocatòria per posicionar-se a favor de la República. La crida va ser escoltada i l'endemà els carrers de París es varen emplenar de manifestants. El govern va enviar la Guàrdia Nacional a reprimir-los, però els nacionals varen acabar unint-se als manifestants. Aleshores, el rei Lluís Felip va abdicar en favor del seu nét; però la mateixa Guàrdia Nacional no va permetre que aquest prengués possessió del tron, i es va formar un govern provisional que va acabar proclamant la República. A partir d'aquí, la revolta democràtica es va anar estenent per tota l'Europa central, amb revoltes a l'Imperi austrohongarès, a Itàlia, a Alemanya, etc.

A Madrid els republicans varen sortir al carrer el dia 26 de març, al crit de «*Viva la República*». Segons Pi i Margall, fou la primera vegada que es va sentir aquest lema pels carrers de Madrid; però eren pocs i aviat varen ser dispersats. El cap del govern, el general moderat Ramon María Narváez, va tancar les Corts i els liberals progressistes es varen escindir entre dos corrents, els partidaris de la insurgència republicana (Orense, Jaen, López Prado, Rivero) i els que varen fer costat al govern (Madoz, Mendizábal, Cortina). El dos d'abril, el coronel Francesc Bellerà, un dels que havia participat en la re-

⁴⁸ *El Católico*, 3/06/1848.

volta de la Junta Central l'any 1843, es va “pronunciar” a Girona contra el govern i, curiosament, va donar suport al pretendent Enric de Borbó, un nebot de Fernando VII, que havia participat en un complot militar contra Isabel II el 1846, a Galícia, i que en aquell moment vivia exiliat a França i s'autoproclamava revolucionari. Bellera va oferir al poble «*Llibertat, Igualtat i Fraternitat*», però no va aconseguir el suport popular; només va reunir uns 200 homes armats.

Tot i el poc suport que tenien els republicans espanyols, el govern va prendre ràpidament mesures per evitar que la primavera democràtica florís entre la població i va aprofitar el conflicte obert per mirar de cohesionar totes les classes benestants entorn de la monarquia i el partit moderat, que era el que governava.

Pel que fa a Olot, el primer de maig de 1848 el cap superior polític va enviar una ordre a l'alcalde perquè formés Rondes Ciutadanes, «*compuestas por vecinos honrados y de más arraigo*» que vetlessin per mantenir l'ordre⁴⁹. La justificació era prevenir el que estava passant als estats veïns. «*Las cuestiones que afligen a los países europeos afectan a todas las clases que tienen tierras o propiedades, y según cuál sea su solución salvarán fortunas o las verán desaparecer entre la confusión social. Lo que en estos países pasa es una lección para nosotros y debe servir de advertencia a los hombres de arraigo, impulsándolos a unirse y ponerse al lado de las autoridades encargadas de mantener la paz y el orden público contra los embates revolucionarios (...)*»⁵⁰. Un dia després, va ordenar a l'alcalde que busqués 50 grans contribuents que havien de comprar, cada un d'ells, una cèdula de 500 rals, per crear «*un fondo para el socorro fabril*», ja que es preveia que la crisi mercantil que vivia Europa es faria sentir a la comarca. No en va la indústria dels taps empordanesa estava ja tota paralitzada.⁵¹

⁴⁹ Cada carrer, barri o quarter havia de formar com a mínim una ronda, n'havien de formar part els veïns conscients, els tinents d'alcalde i regidors, que són els caps de les rondes; el servei de ronda és obligatori i cap veí triat per l'alcalde es podrà negar a formar-ne part. Si hi ha símptomes de desordre, els membres de les rondes s'han de personar a l'ajuntament per rebre ordres de l'alcalde. L'ajuntament va contestar que les rondes les dirigirien els comissaris de barri, perquè els regidors havien d'estar a l'ajuntament, al costat de l'alcalde.

⁵⁰ ACGAX, Ajuntament d'Olot, Correspondència 1848, 01/05/1848. Missiva del cap superior polític a l'alcalde.

⁵¹ ACGAX, Ajuntament d'Olot, Correspondència 1848. 02/05/1848. Missiva del cap superior polític a l'alcalde.

La revolta republicana

La matinada del dia 7 de maig, els suboficials i la tropa del Regiment España, de Madrid, es varen pronunciar a favor de la Llibertat i la República. A primera hora del matí, varen sortir del quarter, que era davant de l'hospici, i es varen dirigir a la Plaza Mayor, on es varen fer forts. Una hora després, forces lleials a la reina varen atacar a canonades la plaça, fins que els rebels es varen rendir. *«Muchos paisanos pagaron en el acto la pena de su crimen y algunos de los leales defensores del trono sellaron con su sangre la lealtad. Entre los heridos contamos al dignísimo Capitán General de Madrid, general Fulgosio (...) Entre los paisanos muertos se halla el sr. Domínguez que había adquirido cierto nombre como autor del Diccionario»*. La revolta es va donar per acabada a les 5 de la tarda, tot i que l'ocupació militar de la capital va mantenir-se uns dies. *«La Puerta del Sol estaba defendida con numerosas piezas de artillería (...) y algunos balcones de casas particulares estaban llenos de tropa dispuesta a hacer fuego a los revoltosos.»* El fets varen acabar amb un consell de guerra sumàrrissim, que va condemnar 13 revolucionaris a la pena capital, la qual va ser executada de manera immediata a la Puerta de Alcalà. Entre els afusellats hi havia sergents, soldats, civils i *«un teniente y un capitán de los expulsados anteriormente de las filas del ejército»*.⁵²

L'endemà, la *Gaceta* va publicar una exposició dirigida a la Reina *«con motivo de la victoria conseguida la madrugada del día 7 pasado sobre los trastornadores del orden público»*, on la felicitaven *«y ofrecen, como españoles y como caballeros a los pies de S M., sus haciendas y sus vidas»*. Entre els signants hi trobem els regidors de l'Ajuntament d'Olot, el rector de sant Esteve, els homes forts del partit moderat (Llorenç de Trincheria, Josep, Lluís i Pau Casabona, Bartomeu Aubert, Joan Pla i Closells...), la majoria dels fabricants locals (Antoni Matabosch, Francesc Navarro, Josep i Joaquim Escubós, Ignasi Trinxer, Josep Guytó, Antoni Sacrest), professionals (el farmacèutic Miquel Frigola, el metge Pere Casellas, el recaptador d'impostos Josep Nadal) i fins i tot alguns liberals que havien estat oficials o sotsoficials a la Milícia Nacional (Jacint de Cortada, Felip Sargatal, Bartomeu Fillol, o Josep Padern). Fins va signar un significat dirigent progressista, Antoni Sayols.

L'1 de juliol, l'excalcalde republicà de Figueres, Abdó Terrades, va fer una crida des de París als republicans espanyols perquè s'aixequessin en armes i col·la-

⁵² *El Heraldo*, 7/05/1848.

boressin amb els carlins per derrotar la monarquia isabelina. No tenim gaire informació sobre la incidència que va tenir aquesta crida a la nostra comarca. Només sabem que, entre els republicans detinguts el 31 de juliol a la Jonquera, hi havia el blanquer olotí Martí Guinó; i que els diaris informaven des d'Olot que, el 15 de setembre, havia entrat per la frontera una nombrosa partida republicana encapçalada per Victorià Ametller. No es té cap més informació d'aquesta partida fins al 12 d'octubre, quan la premsa tornà a informar que havien tornat a entrar des de França *«temerosos de ser empresonats en el país veí»* i que s'havien batut amb una columna militar prop de Tortellà. El dia 29, *El Postillón* informava que el cap republicà Barrera havia estat detingut a Bassegoda, que Ametller havia perdut el cavall i que els havien confiscat abundants documents del *«Ejército Liberal. División de Vanguardia»* i de la *«Comisión ejecutiva del Préstamo forzoso»*. Barrera i Altimira varen ser afusellats el 30 d'octubre a Figueres.

El rigor carlí

Tot i la insurrecció republicana, a la comarca el pes de la guerra el seguia duent Estartús, que el 9 d'agost va tornar a entrar a Olot, acompanyat de 300 homes, aprofitant que la columna que protegia la ciutat havia sortit cap a Ribelles, a l'Alta Garrotxa, alertada que en aquell punt s'hi havia constituït una Junta Revolucionària encarregada de cobrar una contribució als propietaris rurals. *«Aprovechando la ausencia de la indicada fuerza, la facción de Estartús logró penetrar en dicha villa (...). Durante el tiempo que estuvieron dentro no cesó un continuo tiroteo con la tropa de su guarnición que ocupaba algunos puntos fuertes. La tropa hizo una salida; pero tuvo que guarnecerse en la iglesia parroquial. A las 7 abandonaron la villa enteramente»*. L'objectiu era cobrar la contribució: *«Se dice que ha exigido la contribución a dos o tres sujetos y se llevaron otros»*. Els detinguts foren 4 persones, de les quals es desconeix el nom. L'endemà, tres varen tornar sans i estalvis, possiblement després de pagar un rescat.

El balanç final d'aquesta acció va ser ben tràgic: la tropa va patir tres morts i tres ferits, mentre que la facció va haver de comptabilitzar dos morts⁵³ i vuit ferits, encara que, a canvi, va obtenir un bon botí. *«Dícese que ascienden a*

⁵³ Un dels morts de la facció va ser el subtenent carlí Joan Miquel de Deu, alies Vileta. Era el segon d'Estartús.

*110.000 duros por lo menos lo que han sacado del ayuntamiento y diferente particulares»*⁵⁴ Oficialment, però, mai no es va confirmar la notícia, per la por que el govern els imposés una multa. *«Solo falta ahora que el Capitán General les imponga a los de Olot una fuerte multa como hizo a los de Besalú en un caso análogo»*. Formalment, l'única conseqüència va ser l'arrest del comandant d'armes d'Olot per part del coronel Diego de Ríos, i l'exigència de reparar la muralla de manera immediata. Les obres varen tenir un cost d'uns 4.200 rals, que l'Ajuntament va haver de pagar tot i no tenir la despesa pressupostada.⁵⁵ De res no va servir al·legar que el govern havia aprovat un ofici establint que els ajuntaments *«no pueden distraer el dinero de la administración del común ni del presupuesto ni tampoco pueden ordenar un reparto»*, que només l'administració militar podia abonar el cost de les obres invertides en fortificació, i que havia de ser el capità general qui determinés si se'n feia càrrec l'exèrcit o autoritzava un repartiment.⁵⁶

Un dels fets de guerra més estranys i esfereïdors que es van produir va ser el segrest, per part de la partida d'Estartús, de l'única filla de l'hisendat olotí i patrici carlí Josep de Bolós. *«Para más disimulo marchaba ayer sola, con un criado, la ama de leche con el único hijo que tiene Bolós que es una niña de 15 meses, cuando entre Els Hostalets i El Grau fue asaltada aquella inocente por cinco trabucaires, que se la llevaron con la niña a ver a Estartús, y la criatura solo podrá ser rescatada pagando una fortuna, No es fácil poder describir el profundo sentimiento de su inconsolable madre que deshecha en llantos corría desatinada por estas calles en busca de su tierna hija, único consuelo de tan estimada y honrada familia. Lo más admirable es que dicha casa en el presente y en todos los tiempos ha gozado de una opinión carlista»*.⁵⁷ Aquesta crueltat no era un fet aïllat. Dies abans, la mateixa partida havia entrat a Besalú i s'havia endut la muller de Llorenç de Mayà, perquè aquest s'havia negat a pagar la con-

⁵⁴ *El Observador*, 17/08/ 1848. Crònica datada a Olot el dia 9.

⁵⁵ ACGAX, Ajuntament d'Olot. Les obres varen consistir a reparar la torre de les Bisaroques (1.100 rals de fuster i 1.400 de paleta) i la de Montolivet (224 de fuster i 120 de paleta); la torre de ca l'Esquirollet, darrera les muralles, (08 i 146), la del Roser (76), la de Sant Francesc (104), el darrere del teatre (40), la del Carme (400) i la caserna del Firal (210).

⁵⁶ ACGAX, Ajuntament d'Olot, Actes Municipals, Acta de 9/09/1848.

⁵⁷ *La España*, 13/09/1848. Datat a Olot el dia 5.

tribució imposada pels carlins. En canvi, els diaris conservadors denunciaven que els trabucaires havien deixat passar lliurement el diputat provincial progressista i ric hisendat Alexandre de Soler, possiblement perquè havia pagat aquella contribució, desobeint les ordres del govern.

Aquell final d'estiu, la situació a Olot es va fer realment insostenible, i els que podien no dubtaven a marxar. A l'acta municipal del 17 de setembre consta que els regidors Joaquim Casadevall, Esteve Estorch i el síndic Ramon Soy, varen demanar permís temporal per traslladar la seva residència a la ciutat de Barcelona. Entretant, el degoteig de joves que marxaven cap a la facció era constant. El Registre de Rebels del Govern Civil va arribar a comptar més de 200 olotins que s'hi havien unit.

L'exèrcit, per la seva part, era inclement amb els detinguts. El ferrer olotí Miquel Boix i Guix, de 39 anys d'edat i solter, va ser detingut el dos d'agost a Mont-roig, en un dur enfrontament entre la Columna de Banyoles i la partida de Gibert, que va deixar 10 morts i nombrosos ferits. Boix va ser desterrat a Ultramar,⁵⁸ com també ho varen ser altres olotins, que no consta quan ni de quina manera foren detinguts, com ara el teixidor de 25 anys Joan Giralt Mirambell, o els bracers Ramon Mas Serrat i Narcís Serrat

La conspiració de la tardor de 1848

El dia 24 de novembre de 1848, les columnes del coronel Diego de Los Ríos i del brigadier Nouvilas varen ocupar la vila d'Olot, i l'endemà varen detenir 14 olotins i diversos militars (un oficial del regiment d'Astorga, tres del regiment de Simancas i un físic d'un altre cos) acusats de voler lliurar Olot al general carlí Ramon Cabrera «*al mismo tiempo que se diese el grito de rebelión en Tortellà y Bañolas*».⁵⁹

L'actuació militar va sorprendre molt la població olotina, ja que els civils detinguts no eren representants del Partit Absolutista, que a Olot era molt nombrós, sinó dirigents del Partit Progressista, democràtic i republicà. L'historiador olotí Esteve Paluzie, un contemporani dels fets i amic polític dels detinguts, mostrava

⁵⁸ ACGAX, Ajuntament d'Olot, Padró de 1849.

⁵⁹ *El Clamor Público*, 03/12/1848. Una notícia datada a Olot el 25 de novembre.

la seva perplexitat davant del que s'havia esdevingut: «Una conspiración que debía entregar a Cabrera el importante punto de Olot sirvió de pretexto al coronel D. Diego de Los Ríos para prender a varios sujetos de la villa, y algunos militares. Todos los paisanos presos eran gente muy honrada y sus opiniones identificadas a la causa de Doña Isabel II y los que más servicios habían prestado durante la guerra de los siete años en las filas de la Milicia Nacional.»⁶⁰ En la mateixa línia s'expressaven els diaris liberals: «Esto es una suposición quimérica, es un imposible. Todos son liberales, todos de ese partido que es el blanco de las persecuciones del dominante, mientras los carlistas están causando tanto estrago a las tropas del gobierno. Ni un solo carlista ha sido preso.»⁶¹

Avui sabem que les detencions dels liberals olotins cal relacionar-les amb la desarticulació d'una lògia carlina-republicana⁶² que estava organitzant una rebel·lió per al dia 4 d'octubre. Efectivament, els darrers dies de setembre de 1848, a la rebotiga del farmacèutic Antoni Bofill, del carrer dels Arcs de sant Agustí, de Barcelona, l'exèrcit va detenir un Comitè Revolucionari que pretenia lliurar als carlins de Ramon Cabrera una vila important del Principat; i també detingué el republicà Victorià Ametller al fort d'Hostalric i al castell de Montjuïc, des d'on tenien intenció de proclamar la República⁶³. Els detinguts varen ser sotmesos a un consell de guerra, que va condemnar a mort el capità d'artilleria Juan Valtera, el capità Ramon López Vázquez i el capità retirat i secretari d'Ametller, Joaquín Clavijo; igualment va ser condemnat a 10 anys de presó el tinent Josep Apellani, el tenor del Teatre Principal i tresorer del Comitè Revolucionari Ferran Martorell i l'activista republicà Ramon Martínez Toledano⁶⁴; finalment, va ser condemnat a 8 anys de presó el farmacèutic Antoni Bofill, que és qui havia deixat la casa per fer la reunió. I el cirurgià Antoni Appignani i el professor de llengües Josep Pi, que també havien estat jutjats pels mateixos fets, varen ser posats sota llibertat vigilada.⁶⁵

⁶⁰ Esteve PALUZIE, *Olot, su comarca, sus extinguidos volcanes, su historia civil, religiosa y local*, Barcelona, 1860.

⁶¹ *El Genio de la Libertad* (diari liberal progressista que es va publicar a Mallorca entre el 1839 i 1857), 17/12/ 1848. Notícia datada a Olot el 26 de novembre.

⁶² *El Postillón de Girona*, 30/09/1848.

⁶³ *El Observador*, 2/10/1848.

⁶⁴ Ramón Martínez Toledano ja havia participat el 1843 en la Jamància al costat de Rafel Degollada.

⁶⁵ *El Postillón*, 2/10/1848.

La crònica periodística donava a entendre que la vila que volien cedir als carlins podia ser Calaf, ja que un dels militars detinguts era el comandant d'armes d'aquella vila. Tanmateix, el dia 4 d'octubre de 1848 va arribar a Olot un nombre exagerat de tropes. La premsa ho va atribuir inicialment a la presència de la facció al poble de Vidrà⁶⁶ i, posteriorment, a l'entrada d'una partida de republicans a les ordres de Barrera, Roger i Victorià Ametller. Aquesta partida va ser sorpresa per l'exèrcit a Maçanet de Cabrenys, i Barrera va ser detingut i es varen confiscar una gran quantitat de documents; entre ells, els rebuts i els llistats de contribuents d'un emprèstit forçós destinat a despeses i atencions de guerra, aprovat el 18 d'agost de 1848 pel Centro Directivo Revolucionario. El capital del préstec havia de ser retornat després que es constituís a la capital de l'Estat el govern revolucionari, sempre que els creditors fessin constar que no havien fet armes ni hostilitats, directes ni indirectes, contra l'exèrcit o la sagrada causa que aquest defensava. Barrera i Altimira varen ser afusellats a Figueres el darrer dia d'octubre.

No podem assegurar que cap d'aquests precedents estigui relacionat amb el que va succeir a Olot, però ambdós hi podrien estar relacionats. De fet, hi ha una crònica periodística que sembla confirmar aquesta possibilitat. El diari conservador *El Popular* publicava que «*El Coronel Ríos va descobrir la conspiració [d'Olot] ja des del principi. Com a militar prudent va seguit callant la trama que ordien els conspiradors amb la resolució de deixar explotar la mina i sepultar-los en la mateixa. Però Cabrera va acostar-se a Riudaura i tement Ríos quedar envoltat i per no perdre el fruit del seu treball i del seu zel, va resoldre agafar els conspiradors*». I després afegia que hi havia proves sòlides de la seva implicació: «*No se olvide la conspiración descubierta en esa ciudad en setiembre último: téngase presente que un teniente coronel, que mandaba una de las columnas de operaciones de esta provincia, la de Santa Coloma de Farners, y había ido a esa con licencia por 15 días para tomar baños, fue otro de los complicados gravemente en ella.*»⁶⁷

En qualsevol cas, la realitat és que, el dia 25 de novembre de 1848, el coronel Ríos va detenir els més destacats dirigents del Partit Liberal d'Olot:

⁶⁶ *El Postillón*, 4/10/1848.

⁶⁷ *El Popular*, 28/11/1848.

Josep Estorch i Siqués: Advocat. Alcalde d'Olot el 1839, diputat constituent el 1837 i comandant de la Milícia Nacional d'Olot durant la Guerra dels Set Anys.

Josep Deura Surroca: Professor de llatinitat. Regidor de l'Ajuntament d'Olot durant el govern d'Espartero, capità de la primera companyia de Milícia Nacional d'Olot durant la Guerra dels Set Anys i membre de la Junta Revolucionària el 1843.

Josep Torà Vidueyros: Farmacèutic. Tinent de la companyia de tiradors de la Milícia Nacional d'Olot durant la Guerra dels Set Anys.

Lluís Sayol Pera. Hisendat. Regidor de l'Ajuntament d'Olot durant el govern d'Espartero, capità de la Milícia Nacional d'Olot i secretari de la Junta Revolucionària que es va formar a Olot durant la revolta centralista de 1843.

Joan Maurici Iglesias. Fabricant. Regidor de l'Ajuntament d'Olot durant el govern d'Espartero.

Ramon Feixas Dusol. Fabricant. Tinent de la tercera companyia de Milícia Nacional d'Olot durant la Guerra dels Set Anys.

Antoni Sayol Pera. Tinent de la Milícia Nacional d'Olot

Esteve Brangarí Massip. Fabricant. Subtinent de la tercera companyia de Milícia Nacional d'Olot durant la Guerra dels Set Anys i mobilitzat el 1843 durant la revolta centralista.

Francesc Muntanyà Coll. Hisendat.

Josep Carrera Sistach. Sotsoficial de la Milícia Nacional

Josep Prat. Sotsoficial de la Milícia Nacional

El nombre total de civils detinguts a Olot va ser de 15, però desconeixem el nom de la resta, perquè el diari *El Genio de la Libertad* només informa dels que eren membres de la Milícia Nacional, i afegeix que «*igualmente se han preso algunos simples nacionales y continúan las pesquisas. Por la parte militar han sido presos el Sr Sené, el Sr Virudez físico y al Sr Fabregat todos del regimiento de Astroga*». Altres diaris afirmen que el comandant d'armes d'Olot Antonio González va informar que alguns dels detinguts formaven una Junta Central, i afegí que també s'havia detingut una persona a Tortellà, mentre que 15 persones més, totes elles també progressistes, havien fugit cap a França.⁶⁸

⁶⁸ *El Espectador; Fomento* i altres, 3/12/1848. Notícia datada a Olot el dia 25.

El dia 26 de novembre la columna del brigadier Nouvilas es va endur els detinguts cap a Banyoles, enmig de les protestes de tots els diaris liberals. «*Mientras Cabrera se hallaba en Riudaura, a una legua de Olot, se estaban aprisionando en esta villa a tan beneméritos liberales, suponiéndoles complicados en la entrega de aquella capital de la montaña a Cabrera, Lo que pasa es atroz. Para desvirtuar a los liberales, unas veces se les tacha de carlistas, otras de republicanos, ínterin los primeros son respetados por la situación pues ni un carlista ha sido cogido*».⁶⁹

El 5 de desembre els presoners varen arribar a Girona, on se'ls va obrir una causa judicial. Segons *El Espectador*, el 15 de desembre «*el consejo de guerra les absuelve a todos, dando por falsas las cartas y documentos en que se fundaba la acusación*». Tanmateix, no sabem si aquesta notícia estava ben fonamentada ja que, cinc dies després, els detinguts (o potser alguns d'ells, ja que a Barcelona només varen arribar-n'hi 15, entre els quals es comptaven tres militars) varen ser conduïts a la Ciutadella. Pocs dies més tard, la premsa liberal denunciava que «*cada día estamos más persuadidos de que se les ha calumniado. Hace cerca de mes y medio que están presos y aún no se les ha dicho el motivo de la detención*».⁷⁰

La població d'Olot no va viure aquesta situació amb tranquil·litat. Segons el diari liberal *El Clamor Público*, una companyia de teatre d'aficionats d'Olot que tenia previst actuar al Teatre va suspendre totes les representacions, «*ya por lo consternada que ha quedado la población, ya porque entre los presos había algunos aficionados a representar*»; però el cap civil (altres parlen del coronel Ríos) els va obligar a representar l'obra «*o se les daría pasaporte, y como la mayoría de socios tienen su familia a la que mantienen con el fruto de su trabajo, el que les faltaría fuera de ella, se han visto obligados a representar para evitar las iras de nuestros hombres. Se han dado las funciones, pero el teatro ha estado vacío de paisanos ¿se nos obligará ahora que vayamos al teatro?*».⁷¹ El corresponsal del diari *La Esperanza* va ressenyar aquesta notícia i la va acompanyar amb una encertada reflexió:

⁶⁹ *El Observador*, 5/12/1848; datat a Banyoles el 27/11; i *El Genio de la Libertad* del dia 17/12.

⁷⁰ *El Clamor Público*, 14/01/1849.

⁷¹ *El Clamor Público*, 3/01/1849.

*«En la guerra pasada es sabido que los excesos de algunos individuos de cuerpos francos ocasionaron más facciosos que el entusiasmo de los pueblos».*⁷²

També és significatiu d'aquest malestar el gran nombre de famílies que varen traslladar la seva residència fora d'Olot durant els mesos de desembre de 1848 i gener de 1849. Es tractava sobretot de gent liberal que havia lluitat a la Milícia Nacional, com Nonet de Brugada, Josep Salgàs, Marià Prim, Jaume Estorch i Domènech, Ramon Surroca, Andreu Pellicer... i alguns familiars dels pròfugs de la lleva del 44, com Rafel Diví, Joaquim Moliner, Rafel Planagumà, Fidel Gelada, Antoni Domènech, Francesc Caritat i Joan Picart. Però també ho feren significats moderats com Llorenç de Trincheria, o carlins com Narcís Conill.

Fent gala de la típica política de «pal i pastanaga», a primers de febrer de 1849 el capità general de Catalunya, Manuel Gutiérrez de La Concha, va visitar Olot i va intentar complaure la població oferint de nou el que els industrials més desitjaven, la millora de la carretera de Vic. Segons el diari gironí *El Postillón* «l'Ajuntament i les persones més notables varen quedar preses per les seves bones maneres i per l'oferta de protecció i treball, especialment per la classe pobre que igual que l'acomodada no vol més que pau i ocupació, ja que s'ha de tenir en compte que els deliris de Proudhon i les seves idees fanàtiques del món vell, les primeres no caben al cap d'aquests muntanyesos i les segones, lentament, van perdent la seva força d'una manera convenient al bé del país».⁷³ Fixem-nos que en el seu discurs fixa clarament els límits polítics del règim isabelí: hi cap tothom, entre els demòcrates i els absolutistes.

Sobre els detinguts no hem trobat cap més informació. Ens hem de remetre, per tant, a Paluzie i a la seva Història d'Olot de 1860. «*Fueron conducidos a Gerona y de allí a la torre de la Ciudadela de Barcelona, en donde permanecieron seis meses sin formación de causas, y luego confinados fuera de Cataluña, no dejándoles regresar a sus hogares hasta el mes de junio, después de concluida la guerra*».

⁷² *La Esperanza*, 24/01/1849.

⁷³ *El Postillón*, 6/02/1849.

La pacificació

L'entrada dels republicans en la confrontació va reactivar la guerra, tot i que a la comarca d'Olot no es té constància que actuessin. El seu camp d'actuació van ser sobretot l'Empordà i el Pla de l'Estany. El 20 de gener de 1849 els corresponsals dels diaris a Olot informaven que la partida de Victorià Ametller es retirava cap a França, mentre que el dia 8 de febrer anunciaven que 120 republicans a les seves ordres havien entrat a Banyoles. Aquesta va ser la seva principal expedició. Perseguits per l'exèrcit regular, Ametller i vint fidels varen poder tornar a França, mentre que una trentena es varen presentar a Tortellà per *«pedir ser admitidos para hacer la sumisión»* i 13 varen ser detinguts i portats a Olot. Pocs dies després, era la partida republicana del Pagès de Molló la que es rendia i s'acollia a l'indult, amb el compromís de combatre contra els seus antics aliats, fent-se càrrec de protegir Camprodon, que no disposava de guarnició.⁷⁴

Mentrestant, al pla d'Olot, es mantenia la tònica habitual d'aquesta guerra: la facció exigia pagaments a l'Ajuntament i bloquejava la vila d'Olot quan li convenia, l'Estat exigia constants aportacions extraordinàries als principals contribuents, i l'exèrcit responia a qualsevol acció dels insurgents amb mesures contra la població civil.

El dia 5 de gener de 1849, la partida de Josep Estartús va tornar a bloquejar la vila d'Olot i va amenaçar que afusellaria els que entressin o sortissin de la vila. El comandant d'armes d'Olot va respondre ordenant que s'expulsés totes les famílies que tinguessin parents a la facció, mentre investigava les que havien traslladat la seva residència a pobles controlats pels rebels.⁷⁵ També va exigir al consistori el pagament de 5.000 rals de velló, necessaris per formar un *«Tercio Catalán»*. L'exèrcit, per la seva part, va requisar tots els carros i muls del pla d'Olot amb l'objectiu de fortificar el Grau i el santuari de Cabrera, per assegurar el trànsit entre Olot i Vic i les estacions de telègrafs. A més a més, l'alcalde major d'Olot, que era el funcionari que fiscalitzava l'ajuntament, va amenaçar tots aquells propietaris que paguessin la contribució a la facció. *«Será tratado como cómplice de rebelión quien directa o indirectamente proteja a los revolucionarios.»*⁷⁶

⁷⁴ La Gaceta, 23/02/1849.

⁷⁵ El Clamor Público, 17/01/1849. Crònica d'Olot datada el dia 7.

⁷⁶ ACGAX, Ajuntament d'Olot, Actes Municipals, Acta de 16/1/1849.

A finals del mes de gener, el comandant d'armes d'Olot ja tenia organitzat un «*Tercio Fijo Catalán*» que havia d'estar format per 50 homes; «*todo gente muy ágil, que observa mucho orden y que inspira la mayor confianza*»⁷⁷. La seva missió era defensar la vila dels insurgents, que estaven més enfortits que mai. A part de la partida d'Estartús, operaven a la comarca les partides de Tristany i de Marsal i, sobretot, la partida de Sargatal, que s'autoanomenava «*Batalló voluntari d'Olot*» i que estava integrada per més de 100 homes.⁷⁸

L'ofensiva militar contra els insurgents la dirigia directament el capità general, que en molt pocs dies va passar diverses vegades per Olot, reunint cada vegada les autoritats i els principals contribuents. Però si el mes de febrer oferia feina i protecció «*especialment per la classe pobre que, igual que l'acomodada, no vol més que pau i ocupació, ja que s'ha de tenir en compte que els deliris de Proudhon i les seves idees fanàtiques del món vell, les primeres no caben al cap d'aquests muntanyesos i les segones, lentament, van perdent la seva força d'una manera convenient al bé del país*» i posava en el mateix sac les idees socialistes i col·lectivistes de les classes treballadores, i les dels insurgents absolutistes, el mes de març va retenir els grans contribuents, fins que varen signar un document on es comprometien a agafar les armes contra els insurgents, i un altre on reconeixien que eren carlins. «*Y los moderados dirán mañana que se prestaron voluntarios a coger las armas a favor del gobierno*».⁷⁹ El capità general comptava que s'hi apuntarien 450 o 500 homes. Al final, però, no varen ser tants, perquè molts ja havien marxat. Entre els signants hi ha pocs noms coneguts; només els d'Esteve Cardelús, Joan Aubert i Pla, Antoni Pasqual Sala, Albert Masoliver, Esteve Barnadas, Rafel Diví, Pius Aulet..., i pocs més.

Amb la primavera, la insurrecció va començar a donar un tomb. Els voluntaris de Tortellà varen detenir a la Muga Rafel Sala i Domènech, conegut com en Planademont, que era natural de Santa Pau i cap d'una important partida carlina, i que va ser afusellat a Girona pocs dies després. Aquest va ser el darrer acte de crueltat del capità general, ja que pocs dies després la guerra arribà a al seva fi: el 23 d'abril, Cabrera va passar la frontera amb tot el seu estat major i, el dia 27, Estartús el seguí. «*El imbécil cabecilla Estartús se ha despedido ayer tarde de*

⁷⁷ *La Patria* (diari moderat que es va publicar a Madrid entre 1849 i 1851), 21/01/1849.

⁷⁸ *El Postillón*, 6/2/1849. Crònica datada a Olot el 27 de gener.

⁷⁹ *El Clamor Público*, 31/03/1849. Crònica d'Olot datada el dia 21.

*Vdrà arengando a 80 descamisados criminales, diciendo que ha sido engañado y se marcha a Francia y que el que quiera acompañarle le siga que les buscará trabajo en el país vecino».*⁸⁰ Amb això, la Guerra dels Matiners es va donar per acabada, tot i que algunes partides de descontrolats varen seguir campant per la comarca, robant i assaltant els viatgers per sobreviure.

La contrareforma

Si la victòria liberal a la Primera Guerra Carlina va desembocar en un període reformista, que va reconèixer els drets democràtics dels ciutadans, va fer efectives les llibertats de premsa, reunió i consciència, va impulsar una millora en les condicions de treball dels obrers i va intentar reformar l'estructura de l'Estat, la victòria dels liberals en la Guerra dels Matiners va consolidar la contrareforma conservadora iniciada el 1843, amb la substitució del regent de la corona, el general progressista Espartero, pel general conservador Narváez.

Sovint es tendeix a personalitzar molt els grans canvis històrics, i s'ha arribat a dir que si el general victoriós a la Primera Guerra Carlina no hagués estat un general progressista com Baldomero Espartero, no s'hauria produït cap de les reformes que finalment hi va haver. I també s'ha dit que si la Segona Guerra Carlina no l'hagués guanyat un general conservador com Narváez, no hi hauria hagut una contrareforma. Jo, amb aquests punts de vista, no hi estic del tot d'acord. Per a mi, la peça clau del reformisme va ser la Milícia Nacional: la Primera Guerra Carlina la va guanyar el bàndol liberal gràcies al fet que es va armar el poble en una Milícia Nacional. I el poble, una vegada armat, va tenir prou força per exigir que s'apliquessin reformes profundes que el beneficiessin. De fet, els polítics i les classes dirigents, amb independència de la seva ideologia, eren ben conscients dels perills que comportava armar els ciutadans en una Milícia Popular que escollia els seus dirigents de manera democràtica, encara que mantingués el classisme en els rangs. No en va, a primera hora les autoritats varen intentar que el proletariat quedés exclòs de formar part de la Milícia Nacional. Per això varen establir que un dels requeriments per ser membre d'aquesta organització fos tenir mitjans de subsistència independents del treball. Justament, quan l'ajuntament d'Olot va ser acusat de no armar un batalló de Milícia Nacional proporcional a la població olotina, el consistori ho va justifi-

⁸⁰ *La Patria*, 30/04/1849.

car dient que la vila pràcticament no tenia classe mitjana. Al final, però, la gran força de la insurrecció va obligar a armar tots els efectius possibles. També el proletariat, els jornalers i els bracers. Finalment, la guerra es va guanyar, i la Milícia Nacional va acabar esdevenint un agent polític de primer ordre en el període 1840-1843. Quan hi havia conflictes laborals, l'ajuntament no podia enviar-hi la Milícia Nacional perquè "eren els mateixos", és a dir, la formaven els que manifestaven el seu desacord o el seu descontentament, fins al punt que, l'any 1843, les autoritats progressistes d'Olot varen haver d'armar una Milícia Nacional veterana, formada només per prohoms liberals, per defensar-se de la Milícia Nacional ordinària, que exigia canvis substancials i molt ràpids en tots els àmbits.

En canvi, la Guerra dels Matiners la va guanyar l'exèrcit isabelí sense la col·laboració dels ciutadans. Per tant, en aquest cas la guerra no va legitimar cap contrapoder; al contrari: va demostrar que la Milícia Nacional no era necessària per mantenir l'ordre constitucional. Per tant, era irrellevant políticament. I, per si això fos poc, aquesta vegada els derrotats no eren només els absolutistes, sinó que també havien estat derrotats els progressistes radicals i els republicans, és a dir, les forces d'esquerra, que s'havien afegit a la insurrecció carlina. A partir d'aquí, el govern dels moderats va quedar legitimat per executar lliurement el seu programa polític, la contrareforma.

Finalment, més enllà de les qüestions polítiques, per als olotins la principal conseqüència de la guerra va ser el despoblament de la ciutat. Si l'any 1846 Olot era la quarta més poblada de Catalunya, amb 14.352 habitants⁸¹, només per darrera de Barcelona, Reus i Tortosa; l'any 1858, era la setzena vila en nombre d'habitants, amb només 9.984. S'havia perdut el 30% de la població, en un període en què la majoria de ciutats semblants (Valls, Igualada, Girona, Mataró, Vic) havien crescut quantiosament, de l'ordre de dos dígits.

Amb la Guerra dels Matiners, Olot i la seva indústria va començar un llarg període de decreixement econòmic. I no cal dir que aquest decreixement va portar a la decadència cultural i cívica.

⁸¹ ACGAX, Ajuntament d'Olot, Cens de població de 1846.

